

I. osnovna šola Celje
Vrunčeva ulica 13
3000 Celje

Razvoj slovenskega šolstva v Celju

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorici:
Ema Turnšek
Lia Rihter Kožar

Mentorja:
Urška Arnšek, prof. zgo. in ped.
Andrej Bratina, prof. geo. in zgo.

Celje, marec 2023

Povzetek

V raziskovalni nalogi sva preučevali zgodovino slovenskega osnovnega šolstva na Celjskem, s posebnim poudarkom na I. osnovni šoli Celje. Raziskali sva šolstvo v različnih časovnih obdobjih in ugotovili, da se je do današnjih dni korenito spremenilo. V preteklosti je bilo zelo burno dogajanje predvsem na področju učnega jezika, ki ni bil vedno enak maternemu jeziku učencev. Današnja I. osnovna šola Celje, ob ustanovitvi poimenovana Okoliška šola Celje, je bila prva celjska šola s slovenskim učnim jezikom. Do njene ustanovitve je vodila dolga pot. Pri izdelavi naloge sva uporabili pisne in internetne vire, obiskali sva Zgodovinski Arhiv Celje in opravili intervju z dolgoletno učiteljico I. osnovne šole Celje.

Ključne besede: šolstvo, zgodovina, Celje

1 Zahvala

Zahvaljujemo se mentorjema, gospe Urški Arnšek in gospodu Andreju Bratini, ki sta nama pri raziskovalni nalogi zelo pomagala, nama dajala nasvete in svetovala pri iskanju in izbiri gradiva ter načinu dela. Spodbujala sta naju k sodelovanju in pomagala pri razporejanju časovnega okvirja poteka raziskovanja.

Posebna zahvala je namenjena tudi gospe Brigiti Ornik, učiteljici tujega jezika na naši šoli, ki je sodelovala v našem intervjuju in nama podala cel kup zanimivih podatkov.

Kazalo vsebine

1	Zahvala.....	3
2	Uvod	1
2.1	Opis raziskovalnega problema	1
2.2	Hipoteze	1
2.3	Raziskovalne metode	2
3	Teoretični del	3
3.1	Šolstvo na Celjskem pred prvo svetovno vojno	3
3.2	Ustanovitev prve slovenske osnovne šole v Celju	5
3.3	Šolstvo na Celjskem v času prve svetovne vojne	8
3.3	Šolstvo v času Kraljevine Jugoslavije	9
3.4	Šolstvo v času druge svetovne vojne	9
3.5	Šolstvo od druge svetovne vojne do samostojne Slovenije	11
4	Osrednji del.....	12
4.1	Intervju	12
5	Sklepne ugotovitve.....	15
6	Zaključek	17
7	Viri in literatura	18

Kazalo slik

Slika 1 Šolska kronika, vir številnih informacij.....	2
Slika 2 V arhivskem gradivu sva našli številne zanimivosti	2
Slika 3 Stavbi na Slomškovem trgu, ker sta bili učilnici okoliške šole	5
Slika 4 Stara okoliška šola v Celju	6
Slika 5 Poslopje Okoliške šole ob izgradnji leta 1927	7
Slika 6 Fran Roš	8
Slika 7 Slavnosten sprejem nove zastave.....	9
Slika 8 Tragični dogodki v času druge svetovne vojne v prostorih takratne Okoliške šole	10
Slika 9 Zvezek učenca Okoliške šole.....	14
Slika 10 Učni predmeti v času SFRJ iz šolskega imenika	16

2 Uvod

2.1 Opis raziskovalnega problema

Za temo razvoja osnovnega šolstva na celjskem sva se odločili na podlagi zanimanja za zgodovino Celja. Ker obiskujeva šolo, ki bo v prihodnjih letih praznovala sto petdeset let obstoja in sto let delovanja v današnji šolski stavbi, je bila to za najino delo še dodatna motivacija. Poseben poudarek v najini raziskavi sva namenili rabi slovenščine kot učnega jezika v celjskem šolstvu.

Za cilj najine naloge sva si zadali predstaviti razvoj celjskega osnovnega šolstva skozi zgodovino na zanimiv in razumljiv način – tako, kot bi ga predstavili svojim sošolcem.

Raziskovanje sva začeli v mestni knjižnici ob iskanju in prebiranju literature, ter z iskanjem podatkov na spletu. Odpravili sva se tudi v Zgodovinski arhiv Celje, kjer sva si ogledali nekaj šolskih kronik in katalogov.

Pregled pisnih virov sva nadgradili še z intervjujem. Dolgoletna učiteljica na naši šoli, ga. Brigita Ornik nama je prijazno predstavila svoje izkušnje in nama iz prve roke podala številne podatke.

2.2 Hipoteze

V času raziskovanja sva si postavljali številna vprašanja, na katera sva skušali najti odgovore. Strnili sva jih v naslednje hipoteze:

H1: Osnovnošolski pouk na Celjskem je do 1. svetovne vojne potekal izključno v nemškem jeziku.

H2: Osnovnošolski pouk na Celjskem je po 1. svetovni vojni potekal v slovenskem jeziku.

H3: Od konca 1. svetovne vojne je število učencev celjskih osnovnih šol naraščalo.

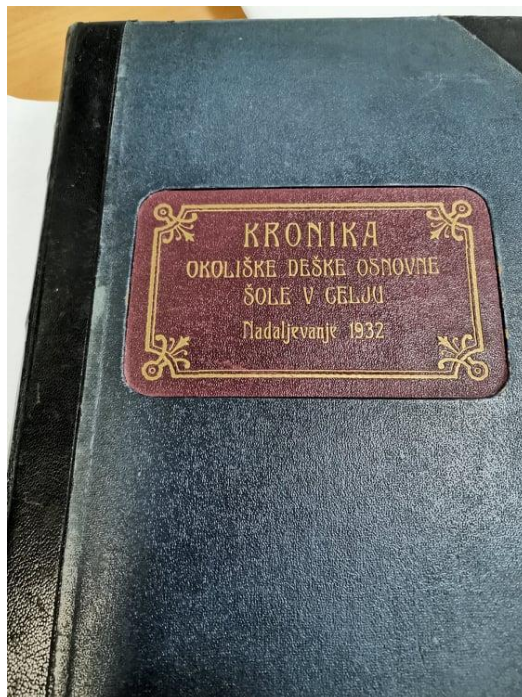
H4: Pouk v celjskih osnovnih šolah je bil v preteklosti ločen po spolu.

H5: Po 1. svetovni vojni je naraslo število učnih predmetov

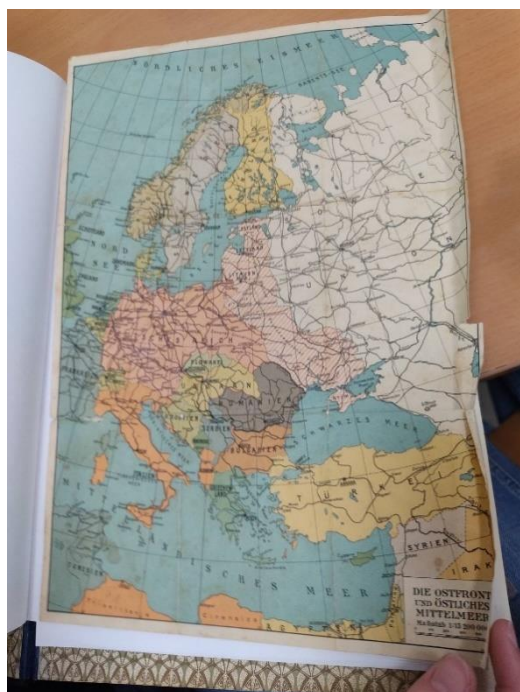
2.3 Raziskovalne metode

Raziskovanje sva pričeli z iskanjem pisnega gradiva v celjski enoti Osrednje knjižnice Celje. Ugotovili sva, da je o zgodovini šolstva na Slovenskem veliko napisanega, manj gradiva pa je o zgodovini šolstva v Celju. Gradivo sva nato sistematično pregledali in ga uporabili za pisanje teoretičnega dela raziskovalne naloge. Pomagali sva si tudi z nekaterimi internetnimi viri.

Ker sva želeli spoznati preteklost šolstva tudi z vidika nekdanjih učiteljev in učencev, sva se po informacije odpravili še v Zgodovinski arhiv Celje. Tam sva se najdlje zadržali pri ogledu šolskih kronik, kjer sva našli ogromno zanimivih informacij. Ogledali sva si tudi nekaj imenikov oziroma katalogov s podatki o učencih in njihovem šolskem uspehu. Tovrstne informacije danes najdemo večinoma v elektronskih redovalnicah.

Slika 1 Šolska kronika, vir številnih informacij

Slika 2 V arhivskem gradivu sva našli številne zanimivosti

Ob raziskovanju celjskega šolstva v zadnjih desetletjih pa sva se odločili za intervju. Le - tega sva opravili z učiteljico gospo Brigito Ornik, ki je na naši šoli že zelo dolgo in se dobro spozna na njeno zgodovino. Znala nama je povedati tudi številne informacije o zanimivih dogodkih in prigodah, ki so se zgodile v času njenega poučevanja. Podala nama je svoj pogled na spremembe v poučevanju v zadnjih desetletjih.

3 Teoretični del

3.1 Šolstvo na Celjskem pred prvo svetovno vojno

Fran Roš

NAŠ DOM

Pozdravljen dom naš, šola naša ti!

Rodove mlade oblikuj in vodi,

Da polni znanja, volje in moči

Do svetlih ciljev pojdemo v svobodi.

(Roš 2005: 23)

Šolstvo na Celjskem ima dolgo zgodovino, ki izhaja že iz obdobja Rimljanov. Natančnejše podatke imamo iz srednjega veka, ko je bilo šolstvo še vedno namenjeno le majhnemu delu prebivalstva. O bolj organiziranem šolstvu lahko začnemo govoriti v času reform Marije Terezije, ki je, kot nam je šolarjem dobro znano, »kriva« za začetek obveznega šolstva. Leta 1777 je Celje tako dobilo trirazredno okrožno glavno šolo, ki so jo obiskovali tudi šolarji iz okolice. Ker so morali starši plačevati šolnino, pa tudi okoliška občina je morala mestni občini plačevati prispevek, je bil šolski obisk zelo slab. Svoje je dodalo tudi dejstvo, da je pouk potekal v nemščini, ki je bila otrokom večinoma tuj jezik. Vse do ustanovitve lastne šole za celjsko okolico je tako le malo okoliških prebivalcev znalo pisati in brati. (Voglar 1927: 3)

Iz tega najstarejšega obdobja lahko omeniva še zanimivost, ki je povezana s trajanjem pouka. Da bi preprečili nepotrebno zamujanje v šolo, so leta 1788 sprejeli odlok, da je potrebno začetek in konec pouka oznaniti z zvoncem. V Celju je tako eden izmed učencev višjega razreda pred začetkom in po koncu pouka pozvonil z najmanjšim zvonom v mestni farni cerkvi. (Zajc Cizelj 2000: 8)

Pomembno prelomnico je predstavljalo leta 1869, ko je bil sprejet tretji šolski zakon, poimenovan tudi »biser avstrijskih zakonov«. Zakon je uvajal neke pomembne novosti. Šole so postale državne in deželne ustanove, učitelje pa so plačevale dežele. Ti niso več smeli opravljati cerkveniških služb in so postali formalno neodvisni od duhovščine. Do takrat zelo zapostavljene in maloštevilne učiteljice, ki so poučevale predvsem dekliška ročna dela, so postale formalno enakopravne svojim moškim kolegom in so dobile svoja ženska učiteljišča. (Ciperle in Vovko 1987: 61)

S tem šolskim zakonom je šolanje postalo tudi bolj dostopno učencem, saj je predvideval ustanovitev novih šol povsod tam, »*kjer je v obsegu ene ure hoda po petletnem povprečju več kot 40 otrok, ki morajo obiskovati nad 4 kilometre oddaljeno šolo*«. (Schmidt 1988: 192)

V Celju sta bili takrat razglašeni mestna deška in mestna dekliška šola, s svojim delovanjem je začel tudi mestni šolski svet. Kot učni jezik je bila še vedno določena nemščina. Število šoloobveznih otrok se je precej povečalo, zato so se pojavile težave s premajhnim šolskim poslopjem. Želja in potreba, da bi otroci okoliške občine dobili svojo šolo, je postajala vedno večja. (Voglar 1927: 4)

Dečki in deklice so šolo obiskovali skupaj do leta 1830, ko je bila uvedena ločitev otrok po spolu. Zelo zanimiv pokazatelj razvoja šolstva je šolski obisk-zlasti so zanimiva prva desetletja delovanja osnovnih šol, ko so bile družbene razmere bolj naklonjene izobraževanju dečkov. To potrjuje tudi dejstvo, da so na celjski glavni šoli obiskovale deklice samo 1. in 2. razred, tretji razred in od 1828. leta tudi četrti pa sta bila rezervirana samo za dečke. Starost šolo obiskujočih otrok je zanimiva predvsem v obdobju do leta 1869, ko šolstvo še ni bilo do te mere urejeno, da bi zajelo vse otroke določene starosti. Zelo zanimivo je, da je bila starostna struktura v tem obdobju pri deklicah nekoliko nižja kot pri dečkih, kar je bilo delno posledica dejstva, da so deklice obiskovale samo 1. in 2. razred osnovne šole. (Zajc Cizelj 2000: 33)

Poleg rednih šol so obstajale tudi nedeljske šole, ki so omogočale dostop do osnovnega znanja otrokom, ki iz kakršnihkoli razlogov redne šole niso obiskovali. V Celju so delovale štiri nedeljske šole, in sicer:

1. nedeljska začetna šola (slovenska), ki so jo obiskovali dečki in deklice namesto redne šole;
  2. nedeljska nadaljevalna šola (nemška) za deklice, ki so končale dekliško mestno šolo;
  3. nedeljska nadaljevalna šola za dečke, ki je usposabljala za obrtne poklice - predhodnica poznejše obrtne šole;
  4. nedeljska privatna trgovska šola za dečke.
- (Zajc Cizelj 2000: 24-26)

V času Avstro Ogrske se je začelo potujčevanje otrok (Spodnja Štajerska, Koroška, Istra, Tržaško), ki se je ob koncu 19. stoletja samo še stopnjevalo. Začeli so ustanavljati zasebne slovenske šole in vrtce, ker jim izobraževanja v slovenščini niso dopuščali. Leta 1889 so na predlog Celjskega učiteljskega društva ustanovili učiteljsko organizacijo – Zavezo slovenskih učiteljskih društev s sedežem v Ljubljani. Ta je leta 1889 ustanovila tudi Slovenski šolski muzej. Prva slovenska pedagoška revija Popotnik, ki je začela izhajati leta 1880, je prav tako povezana s Celjem, saj so njeni prvi trije letniki izšli prav tu. (Ciperle in Vovko 1987: 65-68)

Takratna mestna oblast v Celju je bila nemška. Nasprotovala je prizadevanjem slovenskih izobražencev in narodnjakov, ki so zahtevali pouk slovenskih otrok v slovenskem jeziku. Težava je bila tudi, ker so otroci iz celjske okolice morali obiskovati skupno mestno šolo, le da je bila

njim nemščina še bolj nerazumljiva. (<https://www.iosce.si/zgodovina-sole/>, dostop 20. 2. 2023)

3.2 Ustanovitev prve slovenske osnovne šole v Celju

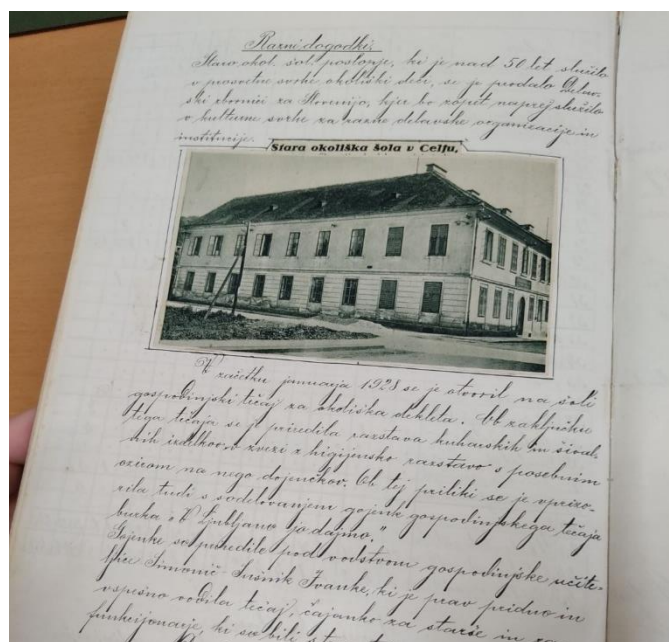
Celjsko območje je bilo v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno razdeljeno po občinah precej drugače, kot je danes. Poleg občine Celje – mesto, je obstajala tudi okoliška občina. Mestna šola je zaradi naraščajočega števila otrok postajala pretesna, veliko težavo pa je povzročal tudi izključno nemški učni jezik, ki ga otroci iz okoliške občine niso bili vešči.

11. decembra 1874 je na okrajnem glavarstvu na temo ustanovitve nove šole potekal posvet, ker so predstavniki okoliške občine (Karel Šah, Fran Lipovšek, Andrej Žnider Fran Krušič) podali izjavo: *»Z ozirom na veliko število šoloobveznih otrok in pa z ozirom na to, da vlada v mestni šoli v Celju samo nemški učni jezik, smo pripravljeni ustanoviti in vzdrževati svojo lastno šolo. Želimo le, da naj bodo meje šolskega okoliša meje občine, da bi se ne pridelo posamezni deli občinskega okoliša drugim šolskim okolišem, ampak da se ustanovi za vso občino le ena šola in kolikor mogoče v središču občine. Ta šola naj bo na vsak način trirazredna, ker, kakor je razvidno iz šolske matrike, je bilo že prejšnje leto 1873. šoloobveznih 377 otrok po številu. Želimo tudi, da se jemlje ozir že pri ustanovitvi te šole na delitev po spolu. Da si želimo eno šolo v središču, ima svoj vzrok v tem, da nas silijo vsi interesi kakor tudi naš promet proti mestu. Zaradi tega si prihranimo po otrocih, ki obiskujejo šolo v mestu ali v najbližnji okolici, mnogo potov. ...«* Dolga desetletja prizadevanj so obrodila sadove 11. marca 1875, ko je bila ustanovljena trirazredna ljudska šola za okoliško občino. (Voglar 1927: 4)

Slika 3 Stavbi na Slomškovem trgu, ker sta bili učilnici okoliške šole

Čeprav je bila vendarle ustanovljena nova šola, pa se s tem težave niso končale, saj šola ni imela ustreznih prostorov. Okoliška občina je bila namreč brez šolske stavbe, saj je staro šolsko poslopje meščanske šole mestna občina oddala v najem kot vojašnico za deželno obrambo. Pouk v okoliški šoli je v prvem šolskem letu, ki se je začelo 20. septembra 1875, potekal v treh učilnicah, razkropljenih na različnih lokacijah po mestu - v Gosposki ulici št. 19, v nekdanjem mestnem bolniškem poslopju, tretja učna soba pa je bila v drugem nadstropju občinske hiše. Jeseni 1876 je okoliška občina kupila enonadstropno hišo v Novi (Razlagovi) ulici št. 5 in jo prilagodila šolskim potrebam.

Slika 4 Stara okoliška šola v Celju

Sprva so šolo obiskovali dečki in deklice. S šolskim letom 1878/79, ko je kongregacija šolskih sester iz Maribora ustanovila zasebno dvorazredno dekleško šolo za učenke iz občine Celje – Okolica, pa je postala trirazredna deška šola. Povečevanje števila učencev je vodilo v vedno hujšo prostorsko stisko, a so prizadevanja za gradnjo nove šolske stavbe ves čas ovirale nemške šolske oblasti. Z ustanovitvijo slovenske šole se je v mestnih šolah precej zmanjšalo število učencev. Povečal se je pritisk nemško govorečih ljudi, ki so starše želeli prepričati v dobro nemških šol. Le - te so bile super za nemške in že od malega nemško govoreče otroke, za slovenske otroke pa so bile pogubne. Šoli, kjer pouka niso razumeli, so se izogibali s številnimi izgovori in se skrivali po gozdovih ter kozolcih. (Voglar 1927: 8)

Okoliška šola ni skrbela samo za izobrazbo učencev, ampak predvsem tudi za utrjevanje narodne zavesti. Slovenski učitelji, še posebej nadučitelj Jakob Lopan in Armin Gradišnik, so si pridobili sloves dobrih vzgojiteljev in narodnjakov. Precej otrok zavednih slovenskih družin

iz Celja je obiskovalo to šolo, čeprav so sicer spadali v mestno nemško ljudsko šolo. S tem se je slovenstvo v mestu utrjevalo, čemur so močno nasprotovali Nemci. (Hartman 2007: 8)

Ideja o gradnji novega poslopja za okoliško šolo je bila vroča tema že v zadnjih desetletjih 19. stoletja, nadaljevala pa se je tudi po letu 1900. Narisan je bil načrt, ki so ga tudi že potrdili, vendar gradbenega dovoljenja niso dobili. Pojavljala so se tudi vprašanja o ustanovitvi javne dekliške šole. Ko so vendarle že skoraj začeli z gradnjo, je načrte prekrižala prva svetovna vojna. Po njenem koncu in v novem državnem okviru se je gradnja končno pričela in 8. septembra 1927 je bila svojemu namenu predana nova šolska stavba na Dolgem polju, kjer stoji še danes. (Voglar, 1927: 15)

Slika 5 Poslopje Okoliške šole ob izgradnji leta 1927

V zahvalo vsem, ki so se zavzemali za nove šolske prostore in za boljše poučevalne pogoje, je Fran Roš napisal sledečo pesem:

Fran Roš

ZAHVALA

In vzrasel je naš novi dom ponosni
in smelo razgleduje se čez polja
tja v kmečke hiše in v fabrike naše,
ej, tam je danes sama zlata volja!

Zahvaljeni vi vsi, ki vam ljubezen
ni žrtev štela, ko je dom gradila
nam, deci vaši! Saj le sreča naša
vam plemenito misel je vodila.

Koliko zraka je tu, koliko sonca!
Kako moči nam mlade rasle bodo
in silne bodo, kadar domovini
kovale bodo novih dni usodo.

Vam hvala vsem in to zagotovilo:
Naj k vašim vzorom naša pot nas vodi,
da vse ljubezni vaše bomo vredni
in naša sreča vaša sreča bodi!
(Roš 2005: 23)

Slika 6 Fran Roš

3.3 Šolstvo na Celjskem v času prve svetovne vojne

Kakor drugod po slovenskih krajih, je tudi v Celju na potek pouka vojna močno vplivala. K vojakom so bili vpoklicani mnogi učitelji, do neke mere so jih nadomestile učiteljice. Vojaškim namenom so bili predani prav vsi šolski prostori v mestu. Zaradi tega se je leta 1914 pouk začel šele z oktobrom in sicer tako, da je potekal v različnih najetih prostorih in različnih delih dneva, vseeno pa je bil njegov obseg močno skrajšan. Razmere so se malce izboljšale v letu 1917, ko se je del vojaštva umaknil iz Celja. Okoliška šola je pričela z delom v dveh razredih, hkrati pa je bila v teh prostorih nastanjena tudi italijanska begunska šola. Kljub težkim razmeram, ko se je opazno zmanjšal tudi šolski obisk, je osnovna šola delovala vsa leta vojne. (Voglar, 1927: 14-16)

3.3 Šolstvo v času Kraljevine Jugoslavije

Po prvi svetovni vojni se je družabno življenje temeljito spremenilo. S streh so zaplapolale slovenske zastave. Ko se je sprevod pomikal po celjskih ulicah ter so mahali s stotero zastavicami po zraku, se je slišalo vpitje: »Živela osvobojena domovina!« Ko je oktobra 1918 propadla Avstro Ogrska in je nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, kasneje poimenovana Kraljevina Jugoslavija, je to pomenilo korak naprej za Slovence, saj je poleg drugega odvrnila nevarnost ponemčevanja. Namesto tega so se morali spopadati z velikosrbskim »jugoslovenstvom«. Zaradi prostorske stiske se je povečalo prizadevanje za izgradnjo šolskega poslopja, ki je bilo svojemu namenu predano leta 1927.

Slika 7 Slavnosten sprejem nove zastave

Šolstvo v Kraljevini Jugoslaviji je prvih nekaj let delovalo še na podlagi zakona iz leta 1869, nov zakon o narodnih šolah pa je bil sprejet leta 1929. V novi državi so bile ukinjene vse nemške šole in ustanovljene slovenske šole z dodanimi nemškimi vzporednicami (oddelki). Na ta način so nemško govoreči otroci še nekaj let obiskovali pouk v svojem jeziku, sčasoma pa so nemške vzporednice ukinili. Zamenjalo se je tudi veliko učiteljev, saj so lahko s tem delom nadaljevali le tisti, ki so dovolj dobro obvladali slovenski jezik. (Zajc Cizelj 2000: 27)

Z letom 1929 je bila uveljavljena splošna in obvezna osemletna »narodna« osnovna šola, ki se je delila na štiriletno »osnovno« in štiriletno »višjo narodno šolo«. Po končanih prvih štirih letih so lahko učenci šolanje nadaljevali tudi v nižji gimnaziji, meščanski, strokovni ali vajenski šoli. Uvedene so bile šolske ocene, kot jih poznamo danes. Pred to spremembo je namreč bila najboljša ocena enica. K osnovnemu šolstvu so tekrat spadali tudi otroški vrtci oz. »zavetišča«, kot so jim pravili takrat, pa tudi šole za nezadostno razvite, analfabetski tečaji, gospodinjске in gospodarske šole in drugo. Narodne šole je ustanavljala država, ki je skrbela tudi za nameščanje in plačilo učiteljev. Novost je bila tudi skupno šolanje dečkov in deklic, čeprav so priporočali ločenost po spolu povsod tam, kjer je to bilo mogoče. (Ciperle in Vovko 1987: 71)

3.4 Šolstvo v času druge svetovne vojne

Mesto Celje in okolico so Nemci okupirali 12. aprila 1941. Odstranili so slovenske napise in jih zamenjali z nemškimi. Že nekaj dni po okupaciji so prišli gestapovci, ki so zavedne Slovence zapirali v Stari pisker in od tam naprej tudi v druga zbirališča. Vsi slovenski učitelji so bili odpuščeni. Zapirali so šole in prepovedali slovenski jezik. Slovenske učitelje so zamenjali

nacisti, kar je pustilo hude posledice na mladini. Vsi so se bili prisiljeni učiti nemško, šola pa jim je nudila le malo znanja. Bilo je tudi veliko bombnih napadov, ki so povzročali škodo na zgradbah in za sabo pustili tudi mnoge žrtve. Med njimi je bila npr. tudi učiteljica, tov. Šmigovc. Prostore Okoliške šole so zavzeli nemški vojaki in iz njih odstranili vse kraljeve slike in križe. Poslopje so uporabljali za vojaške namene, učenci okoliške šole pa so se morali preseliti v mestno šolo, kjer so pouk obiskovali vsak drugi dan. Ker nemška vojska zasedla večino šolskih poslopij v Celju, je pouk v poslopju mestne osnovne šole obiskovalo kar 2800 otrok. Šolska oprema je v tem času utrpela veliko škode. Vse do konca vojne je bil pouk v celjskih šolah močno moten. Vrstili so se letalski alarmi, mnogi učitelji so bili vpoklicani v vojsko. Ker so se šole v tem času večkrat selile v različna poslopja, je bilo izgubljenih veliko učil, šolskih katalogov in matičnih listov. (Jerše 2005: 45)

V času okupacije so se posebej tragični dogodki dogajali ravno v stavbi okoliške šole. Maja 1942 so pouk prekinili in začeli poslopje pripravljati za druge namene, ki jih sprva nihče ni poznal. Šolsko poslopje so zastražili s policijo, vanj pa so v nekaj dneh prepeljali do 1400 ujetih ljudi vseh starosti. Jokali so ter se objemali, saj so vedeli, da se jim obeta kruta usoda. Otroke so ločili od njihovih staršev in jih odpeljali v tujino, odrasle pa v koncentracijska taborišča. Tem krutim dogodkom v spomin je danes na I. osnovni šoli v Celju posvečana spominska soba »ukradenih otrok«. (Jerše 2005: 47)

Slika 8 Tragični dogodki v času druge svetovne vojne v prostorih takratne Okoliške šole

3.5 Šolstvo od druge svetovne vojne do samostojne Slovenije

V prvih letih po 2. svetovni vojni je po osvoboditvi v novi državi SFRJ prišlo tudi v šolstvu do zelo velikih sprememb. Vzgoja je potekala v duhu revolucionarnih pridobitev NOB-ja in nadaljnega razvoja socializma. Šolstvo ni bilo več le stvar državne politike, ampak je postalo tudi ideologija vladajočega režima. Verouk je leta 1945 iz obveznega postal le izbirni učni predmet, leta 1952 pa je bil popolnoma ukinjen. Razvoj šolstva pa je temeljil na smernicah, ki jih je določal program Zveze komunistov. Poudarek je bil na izobraževanju delavske in kmečke mladine ter na vzgoji tehnično strokovnega kadra. Povojna oblast je leta 1945 ukinila meščanske šole. Posebna značilnost komunističnega režima skozi celotno povojno obdobje je bila, da so neprestano nasprotovali gimnazijam in jih postopoma ukinjali. Vnašanje marksistično leninistične ideologije v šolstvu je potekalo na različne načine. Najbolj tipični način so bile spremembe učnih načrtov. Šolske reforme so se izvajale brezkompromisno in proti mnenju strokovnjakov, zaradi tega so nastale številne težave. Celovito prenovu šolskega sistema so izvedli z reformo ki je potekala med letoma 1958 in 1962. Njihov cilj je bila idejna čistost vzgoje v socialističnem duhu. Najbolj so pazili, da so iz vzgoje in izobraževanja odstranili vsak vpliv Cerkve. Predvsem v prvih povojnih letih pa je bila šola prostor diskriminacije otrok premaganih političnih in idejnih nasprotnikov. To je bilo eno najbolj temnih obdobj v zgodovini slovenskega šolstva. V tem času so bili do učiteljev precej nepopustljivi in učiteljska poklicna obveznost ni bila le strokovno delo, temveč tudi uresničevanje ideoloških vzgojnih ciljev. Vse kar je oblast pri izvrševanju idejne čistosti oviralo, je odstranila, zlasti verne in drugače misleče. (Ciperle in Vovko 1987: 108-122)

Splošni zakon o šolstvu je kot edino obliko obveznega šolstva uzakonil osemletno osnovno šolo. S tem je bila po celotni državi Jugoslaviji uvedena osemletna šolska obveznost. Zmanjšalo se je število osnovnih šol, nastajati pa so začele štiriletne podružnične šole. V splošnem lahko rečemo, da je šolstvo dobilo takšno obliko, kot jo poznamo še danes.

4 Osrednji del

4.1 Intervju

Ko sva iskali literaturo za pripravo najine raziskovalne naloge, sva našli precej gradiva za starejša obdobja. Opisov zadnjih desetletij šolstva pa je malo manj, še posebej za celjsko šolstvo. Ker pa gre vendarle za obdobje, ki so se ga mnogi še dobro spominjajo, sva se odločili, da informacije o tem poiščeva kar iz prve roke. Odločili sva se da opraviva intervju z osebo, ki je v šolstvu aktivna že zelo dolgo in je v vlogi učiteljice doživela številne dogodke, obletnice in druge mejnike, ob katerih je spoznavala preteklost šolstva na Celjskem in jo hkrati tudi soustvarjala. Ta oseba je ga. Brigita Ornik, učiteljica tujega jezika na I. osnovni šoli v Celju. Najinemu povabilu se je prijazno odzvala in potrpežljivo odgovarjala na vprašanja, za kar se ji najlepše zahvaljujemo.

Intervju sva začeli z učiteljičinimi spomini na preteklo obdobje, v katerem je tako šolstvo nasploh, kot tudi I. osnovna šola doživelo veliko sprememb.

Kaj se vam je iz preteklosti šolstva na Celjskem najbolj vtisnilo v spomin?

Odgovorila nama je, da je to predvsem gradnja novih šol, sprememba šolskega sistema, spreminjanje šolskih okolišev, večje število učencev in vnos tehnologije. V eni generaciji so tako imeli tudi po štiri vzporedne oddelke (a, b, c, d), v razredih pa je bilo vse do 30 učencev. Včasih so imeli le table, krede, radie in kasetofone. Bilo je zelo malo kopij, mnogo manj kot danes. Tudi učno gradivo ni bilo tako zahtevno. Mnogi predmeti so imeli le učbenike in zvezke, delovnih zvezkov je bilo malo. Že takrat so bili učenci organizirani v obliki šolske skupnosti. Imeli so hranilnice, v katerih so zbirali denar za ogled predstev, ekskurzije in končne izlete. Dopolnilni pouk je bil obvezen za učence s primanjkljaji znanja tudi po koncu pouka po 25. juniju in konec avgusta, da so znanje utrdili in ponovili. Popravni izpiti niso bili le na koncu leta, vendar sproti v tekočem šolskem letu. Izbirnih predmetov ni bilo do uvedbe devetletke, vendar so bili številni krožki in fakultativni predmeti. Pouk ni trajal tako dolgo kot danes, ampak le do šeste šolske ure, so pa učenci s poukom pričeli bistveno prej, namreč že ob sedmih zjutraj. Predmeti so se spremenili predvsem na predmetni stopnji. Nekateri so se preimenovali in združili (npr. zemljepis - geografija).

Kakšni so vaši prvi vtisi o naši šoli, ko ste tu pričeli s poučevanjem?

Učiteljica je z nasmehom na obrazu odgovorila, da so njeni vtisi bili zelo pozitivni. Priznala je, da jo je bilo sicer na razgovoru zelo strah. Tam so ji realno predstavili, da učiteljski poklic ni vedno enostaven, vendar jo je le ta zelo veselil in se je bila pripravljena spoprijeti z izzivom. Povedala je, da je bila njena mentorica pravi »sonček« in da se ji je najbolj vtisnilo v spomin, kako je po prepolnih šolskih hodnikih vedno prišla z nasmehom na obrazu. Vedno ji je dobro

svetovala, ji razložila potek dela in ji bila nasploh v odlično podporo na začetku učiteljske kariere. Ga. Ornik je bila štipendistka, dobila je štipendijo in tukaj našla službo.

Kljub temu, da ni bilo vedno lahko, učiteljica pripoveduje, kako ni nikoli obžalovala, da se je zaposlila na tej šoli in da ji je le - ta zelo všeč. Takoj je postala razredničarka 5. razreda, sodelavci so jo zelo lepo sprejeli in ji bili vedno pripravljeni pomagati.

Sta se šola in šolski sistem veliko spremenila od vašega prihoda na šolo do danes?

Vprašanju je pritrdila in pojasnila, da so se zelo spremenili učni načrti, pravilniki o ocenjevanjih in napredovanju učencev ter pogoji dela. Najbolj pa se je spremenila današnja moderna tehnologija. Kasneje se je uvedel kabinetni pouk, kar pomeni, da se učenci selijo, učitelji pa imajo svoje učilnice. To je velika prednost, saj lahko razred opremiš po svojem okusu. Iz sprva dvoizemskega dela so z letom 1997 prešli na enoizemski pouk. Takrat je namreč šola v upravljanje pridobila tudi zgradbo v neposredni bližini, nekdanji Pionirski dom. Učilnice za mlajše učence so se prestavile v novo zgradbo, ki je mlajšim lažje dostopna, medtem ko so imeli pred tem pouk v zgornjem nadstropju matične zgradbe. Včasih je bila kuhinja le v Pionirskem domu, sedaj pa je v matični zgradbi še razdelilnica šolske malice.

Oprema znotraj šole je bila zelo drugačna, zunanost pa je ves čas ostala nespremenjena. Telovadnici sta bili včasih le mala in stara, ki sta bili za veliko število učencev mnogo pretesni. Že leta 1983 se je govorilo o gradnji nove telovadnice, do njene izgradnje pa je končno prišlo leta 2018. V današnji učilnici za glasbeno umetnost je bila včasih kurilnica. Pridni in močni učenci so morali pomagati pri spravilu premoga, potem pa je bilo dolgo časa v tem prostoru skladišče. Knjižnica se je nahajala v današnji spominski sobi. Ta soba je bila temna in ne ravno domača, vendar je bila knjižničarka res super oseba. S svojo pozitivnostjo in dobrosrčnostjo je prostor vedno »osvetlila«.

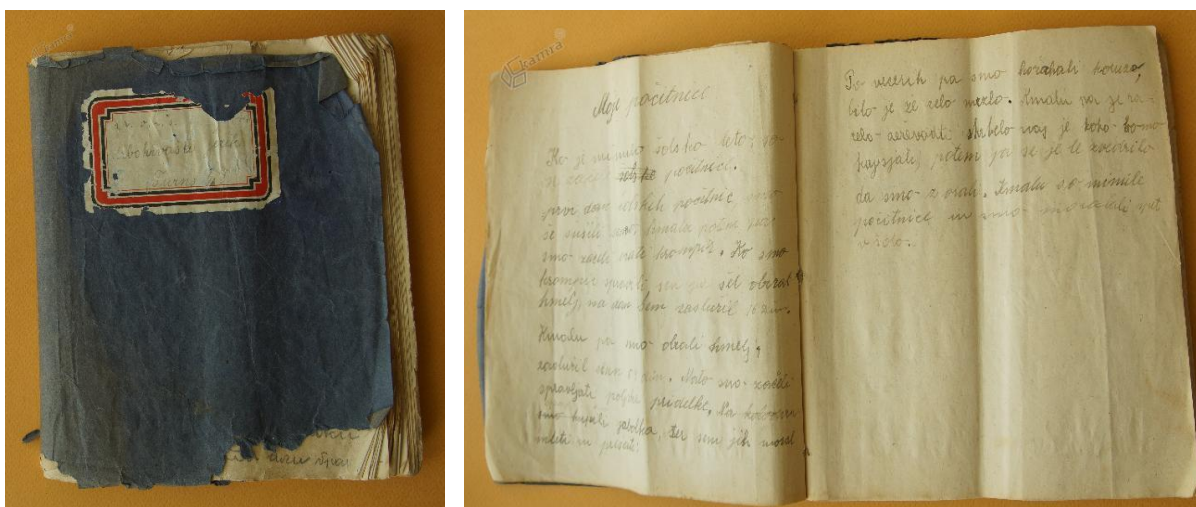
Koliko veste o zgodovini 1. osnovne šole Celje? Nam lahko poveste kakšno zanimivost?

Učiteljici je v lepem spominu ostal dogodek, ko so med zimskimi počitnicami učitelji prebelili stene hodnika. Takrat so vsi stopili skupaj in poprijeli za delo ter se pri tem tudi zabavali. V preteklosti so učenci malice ves čas jedli v razredu in ne v jedilnici, imeli pa so tudi rekreativni odmor, namenjen gibanju. Šola je bila dolgo brez zvonca, ki so ga uvedli šele kasneje po želji učencev. Med odmori je igrala glasba, ki so si jo izbrali učenci.

Veliko nekdanjih učencev te šole je danes zelo uspešnih. Med njimi je Oto Pesner, ki je za 130. obletnico naše šole tudi pel na prireditvi. Za 140. obletnico sta program pripravila novinar Zvezdan Martič in ga. Ingrid Zupanc Brečko, prav tako učiteljica te šole. Ga. Stanislava Ferjanc, učiteljica zgodovine, je vsebinsko pripravila spominske table. Nekdanji učitelj likovnega pouka je bil zanimiv celjski slikar g. Milan Lorenčak. Ga. Majda Rode, ki je bila priča trpljenju mnogih ljudi v 2. svetovni vojni je o tem znala povedati veliko pretresljivih zgodb.

Kakšno vlogo je imela po vašem mnenju ustanovitev slovenske osnovne šole pri razvoju slovenske narodne zavesti v Celju?

Ga. Ornik je odgovorila, da je že njena mati obiskovala to šolo, takrat še Okoliško, med vojno, po 2. svetovni vojni pa se je morala učiti ruščine. Okoliška šola se je imenovala zato, ker so sem hodili učenci iz mestnega in predmestnega okoliša. Zelo so se borili za te prostore in uporabo slovenščine kot učnega jezika. Vrhunski dosežek je to, da lahko zdaj pouk poteka v slovenskem jeziku. To predstavlja izjemno vlogo za krepitev narodne zavesti in se jim lahko le zahvalimo. Na to šolo je včasih hodil g. Franci Turnšek, katerega zvezek je še danes ohranjen. Njegova hči je zvezek skrbno hranila in ga nato prijazno odstopila da si ga lahko ogledamo na spletni strani Kamra.

Slika 9 Zvezek učenca Okoliške šole

5 Sklepne ugotovitve

Po uporabi različnih raziskovalnih metod, sva lahko najine trditve potrdili ali odvrgli. Prišli sva do naslednjih ugotovitev:

H1: Osnovnošolski pouk na Celjskem je do 1. svetovne vojne potekal izključno v nemškem jeziku.

To hipotezo sva ovrgli. Pouk je sicer v mestni šoli v Celju potekal v nemškem jeziku, okoliška deška šola v Celju, ki je bila ustanovljena leta 1875, pa je imela pouk v slovenskem jeziku. Tu morava dodati še pojasnilo, da so imeli otroci iz okolice materni jezik večinoma slovenski, v mestu Celje pa je živel precej nemških družin. Vprašanje učnega jezika je bilo pravzaprav vse do konca prve svetovne vojne, pa tudi v času kasnejše nemške okupacije, zelo boleče za Slovence. Da so lahko otroci začeli obiskovati pouk v slovenskem jeziku je terjalo velik napor številnih domoljubov.

H2: Osnovnošolski pouk na Celjskem je po 1. svetovni vojni potekal v slovenskem jeziku.

V času prve svetovne vojne je bila v uporabi nemščina, saj je Celje vse do konca njenega obstoja spadalo v okvir Avstro - Ogrske. Po koncu prve svetovne vojne in hkrati prehodu v novo državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, je učni jezik postal izključno slovenski. Zaradi precejšnjega števila Nemcev v mestu, so prvih nekaj let po vojni na šolah še obstajale nemške vzporednice, kar pa so sčasoma ukinili. Hipotezo potrdimo.

H3: Od konca 1. svetovne vojne je število učencev celjskih osnovnih šol naraščalo.

Število učencev je skozi zgodovino večkrat naraslo, večinoma pa so bile za to krive spremembe v zakonodaji. Prva takšna je bila v letu 1774, ko je Marija Terezija uvedla splošno šolsko obveznost. Sledil je zakon iz leta 1869, ko je šolstvo postalo bolj organizirano. Še vedno je opazna razlika med številom dečkov in deklic, ki so obiskovali šolo, saj je bilo deklic precej manj. Po prvi svetovni vojni je število šoloobveznih otrok ponovno naraslo in tako se je začela tudi prostorska stiska, ki je spodbudila gradnjo novih šolskih poslopij. Med njimi morava omeniti gradnjo poslopja takratne Okoliške deške šole, kjer še danes domuje I. osnovna šola Celje. Šolski okoliš je tudi obsegal večji del ozemlja, saj so se na Okoliško šolo želeli povezati tudi drugi bližnji kraji, kar je še povečalo število učencev. To hipotezo lahko potrdimo.

H4: Pouk v celjskih osnovnih šolah je bil v preteklosti ločen po spolu.

Ločenost učencev po spolu je danes za nas precej nepredstavljiva, čeprav je bila v preteklosti samoumevna. Celjski mestni šoli sta bili tako pravzaprav dve, deška in dekliška. Podobno je bilo pri okoliški šoli. Ukinitve ločenosti pouka po spolu je prinesla šele uvedba t. i. koedukacije v letu 1929. Kljub temu so še vedno priporočali ločen pouk povsod tam, kjer je bilo to mogoče. To hipotezo lahko torej potrdimo.

H5: Po 1. svetovni vojni je naraslo število učnih predmetov

To hipotezo morava ovreči, saj nisva uspelo dokazati, da bi se bistveno povečalo število učnih predmetov ravno po prvi svetovni vojni. Predmeti so spremenili svojo razsežnost predvsem po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do nove politične ureditve in tako do novega vodstva ter s tem do novih pogledov na potrebe po osnovnošolski izobrazbi. Število predmetov se je skozi čas vseskozi spreminjalo. Sprva je bil poudarek predvsem na praktičnih predmetih, kasneje se je število le - teh zmanjševalo. Tudi verouk, ki je bil v začetku razvoja šolstva sploh najpomembnejši predmet poleg učenja branja in pisanja, je bil po letu 1952 ukinjen.

1	6	Polletje	
	7	Vedenje	
	8	Pridnost	
	9	Verouk	
	10	Čitanje	
	11	Pisanje	
	12	Učni jezik	
	13	Srbohrvaščina	
	14	Računstvo in merstveno oblikoslovje	
	15	Nazorni nauk in domozn.	
	16	Zemljepis in zgodovina	
	17	Prirodopis in prirodoslovje	
	18	Risanje	
	19	Petje	
	20	Telovadba	
	21	Kmetijski pouk	
	22	Deška ročna dela	
	23	Dekliška ročna dela	
	24		Neopravičeni učni predmeti
	25		
	26	Zunanja oblika pismenih izdelkov	
	27	opravičenih	Število opravičenih šolskih poldni
	28	neopravičenih	

Slika 10 Učni predmeti v času SFRJ iz šolskega imenika

6 Zaključek

V raziskovalni nalogi sva ugotovili, da pot šolstva skozi stoletja ni bila vedno enostavna, vendar jim je z vztrajnostjo uspelo, da lahko imamo danes takšno šolo, kot jo imamo. Izobrazba, hkrati pa tudi vzgoja, sta namreč zelo pomembni popotnici v življenje, česar so se zavedali že v preteklosti. Marija Terezija je že vedela, zakaj je uvedla obvezno šolstvo za svoje podložnike, čeprav je bila takrat izobrazba za marsikoga še vedno nedostopna.

Prav tako tudi ni vseeno, v katerem jeziku poteka pouk. Samo predstavljamo si lahko, kako je moralo biti težko učencem, ki so morali spremljati pouk v nemščini, če pa so večinoma (vsaj otroci iz celjske okolice) doma govorili le slovensko. Danes imajo učenci iz tujejezičnih okolij v slovenskih šolah na voljo številne prilagoditve in možnost organiziranega učenja slovenskega jezika, kar pa je bilo v preteklosti le utopija. Ideja o večvrednosti nemškega jezika in kulture je močno zaznamovala tudi šolstvo v Celju, tej ideji nasproti pa so stali številni neomajni zavedni Slovenci. O tem, kam lahko pripelje trdna volja, priča tudi dejstvo, da je zaradi uvedbe slovenskih vzporednic na celjski gimnaziji padla celo dunajska vlada. Če ne bi bilo ljudi, ki so vztrajali in bili narodno ozaveščeni, bi danes pouk ne potekal v maternem jeziku, vendar so z ozirom na prihodnje rodove uspešno premagali še na videz tako nepremagljive ovire in nam zagotovili lepšo, lažjo prihodnost.

Meniva, da sva najin cilj, torej predstaviti razvoj celjskega osnovnega šolstva skozi zgodovino na zanimiv in razumljiv način – tako, kot bi ga predstavili svojim sošolcem, dosegli.

7 Viri in literatura

- BECCARI, J. (ur.): 130-letnica I. osnovne šole Celje. I. osnovna šola Celje. Celje. 2005.
- Ciperle, V, Vovko, A.: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja. Slovenski šolski muzej. Ljubljana. 1987.
- Hartman, B.: Na poti pride vse naproti: iz Celja v življenje. Litera. Maribor. 2007.
- Schmidt, V.: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. Delavska enotnost. Ljubljana. 1988.
- Šolska kronika Okoliške šole Celje od leta 1875 dalje. Vir: Zgodovinski arhiv Celje (SI_ZAC/0869/00249)
- Voglar, F. (ur.): Spominska knjižica: ob otvoritvi novega šolskega poslopja okoliške deške osnovne šole v Celju leta 1927. Krajni šolski svet v Celju za okolico. Celje. 1927.
- Zajc – Cizelj I.: Osnovna šola Celje 1977 – 1919. Zgodovinski arhiv v Celju. Celje. 2000.
- Zgodovina Šole: <https://www.iosce.si/zgodovina-sole/>, dostop 20. 2. 2023.

IZJAVA*

Mentor/-ica _____ v skladu z 20. členom Pravilnika o organizaciji mladinske raziskovalne dejavnosti »Mladi za Celje« Mestne občine Celje, zagotavljam, da je v raziskovalni nalogi z naslovom _____, katere avtor/-ica je _____:

- besedilo v tiskani in elektronski obliki istovetno,
- pri raziskovanju uporabljeno gradivo navedeno v seznamu uporabljene literature,
- da je za objavo fotografij v nalogi pridobljeno avtorjevo dovoljenje in je hranjeno v šolskem arhivu,
- da sme Osrednja knjižnica Celje objaviti raziskovalno nalogo v polnem besedilu na knjižničnih portalih z navedbo, da je raziskovalna naloga nastala v okviru projekta Mladi za Celje,
- da je raziskovalno nalogo dovoljeno uporabiti za izobraževalne in raziskovalne namene s povzemanjem misli, idej, konceptov oziroma besedil iz naloge ob upoštevanju avtorstva in korektnem citiranju,
- da smo seznanjeni z razpisni pogoji projekta Mladi za Celje.

Celje, _____

žig šole

Podpis mentorja

Podpis odgovorne osebe

*

POJASNILO

V skladu z 20. členom Pravilnika raziskovalne dejavnosti »Mladi za Celje« Mestne občine Celje je potrebno podpisano izjavo mentorja (-ice) in odgovorne osebe šole vključiti v izvod za knjižnico, dovoljenje za objavo avtorja (-ice) fotografskega gradiva, katerega ni avtor (-ica) raziskovalne naloge, pa hrani šola v svojem arhivu.